

Не претендуючи на вичерпність досліджуваних нами особливостей тактики огляду місця події за фактами виявлення трупів у водоймах, уважаємо що існує потреба в дискусії фахівців на запропоновану тему, що, безумовно, принесе певну користь, адже зіставлення різних поглядів і позицій дасть змогу вдосконалити наявні науково-теоретичні положення, сприятиме поліпшенню викладання курсу криміналістики та спецкурсів криміналістичної спрямованості.

Перелік джерел посилання

1. Волобуєв А. Ф. та ін. Криміналістика : підручник : у 2 т. / за заг. ред. А. Ф. Волобуєва, Р. Л. Степанюка, В. О. Малярової. Харків, 2018. Т. 1. 312 с.
2. Криміналістика : підручник : у 2 т. / за ред. В. Ю. Шепітька. Харків, 2019. Т. 1. 456 с.

До питання державного регулювання судової експертизи в Україні

Юрій Ярослав,

канд. юрид. наук, доц., Національний транспортний університет, м. Київ, Україна,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4720-7186>, e-mail: jaroslavexpert@gmail.com

Олег Голубенко,

Україно-німецьке підприємство «ДЕКРА ЕКСПЕРТ Україна», м. Київ, Україна,
e-mail: vakula.ua@gmail.com

Проаналізовано засади державного регулювання судової експертизи в Україні та за кордоном стосовно їх реформування. Висвітлено основні проблеми та шляхи їх розв'язання.

Ключові слова: *судова експертиза; державне регулювання судової експертизи.*

Forensic Examination Public Regulation in Ukraine

Yuriy Yaroslav, Oleg Golubenko

This paper examines public regulatory basics of reforming forensic examinations in Ukraine and abroad. The key challenges and addressing them are analyzed.

Keywords: *forensic examination; public regulation of forensic examination.*

В Україні існує дві групи судових експертів: державні та недержавні (приватні). Компетенція державних експертів і деяких недержавних підтверджується атестацією їх згідно з визначеним порядком, компетентність решти недержавних експертів, фахівців широкого спектру спеціальних знань, базується винятково на їх професіоналізмі в цих галузях. Розвиток недержавної експертизи має розв'язати проблему недостатності експертних кадрів, заощадити державне фінансування експертизи, але головне, підняти планку наукової конкуренції спеціальних експертних знань, що сприятиме встановленню істини в судових процесах. Реалізація принципу незалежності судової експертизи наштовхується на монопольну систему їх регулювання з боку органів державного управління.

В радянські часи в Україні організаційно-правові питання експертизи регулювались процесуальними кодексами. Загальнодержавний регулятор експертизи визначений не був, регулювання проводилось у межах відомств на підставі підзаконних актів. Із набуттям незалежності України Верховна Рада прийняла «Концепцію судово-правової реформи в Україні» [1], у п. 1 розд. V якої було поставлено задачу «створити судову експертизу, як важливу і самостійну інституцію, незалежну від органів попереднього розслідування, діяльність якої повинна регулюватись процесуальним законодавством». Суперечності у відомствах не дали змоги її виконати і донині. Пізніше організаційно-правова концепція судової експертизи була закріплена у спеціальному Законі України «Про судову експертизу» [2]. Цей закон вперше легалізував статус професійних судових експертів, які набувають освіту у вищих навчальних закладах, після чого спеціалізуються та підвищують кваліфікацію на курсах та в інститутах удосконалення відповідних міністерств та відомств, «фахівці, які не є працівниками державних спеціалізованих установ і мають на меті здійснювати експертну діяльність, проходять навчання з відповідної експертної спеціальності в державних

спеціалізованих установах Міністерства юстиції України з урахуванням обмежень, передбачених законом» [2], атестуються експертно-кваліфікаційними комісіями із присвоєнням кваліфікації судового експерта, отримують свідоцтво на право проведення експертиз за окремою спеціальністю, їх персональні дані подаються до Реєстру атестованих судових експертів [3], який ведеться Міністерством юстиції України (далі — *Мін'юст України*). Замовник може обирати судового експерта або з цього реєстру, або іншого фахівця відповідної галузі знань. За ст. 8 Закону [2] підтверджувалась чинна практика відомств щодо самостійної організації науково-методичних, організаційно-управлінських засад та контролю за дотриманням законодавства підвідомчими судово-експертними установами, але був передбачений і координатор. Ця функція через Координаційну раду з проблем судової експертизи покладалась на Мін'юст України. Він є загально-державним регулятором діяльності судових експертів, які не є працівниками державних спеціалізованих експертних установ, в питаннях навчання, атестації, науково-методичного забезпечення, контролю та дисциплінарного їх покарання.

Далі регуляторна роль держави розвивалась за Проектом закону про судово-експертну діяльність [4]. Було підсилено роль цього відомства не тільки як загальнодержавного регулятора приватної експертизи, але й реалізатора мети забезпечення комплексного розвитку судової експертизи — «формування загальних засад державної політики у сфері судово-експертної діяльності, яке полягає в забезпеченні нормативно-правового регулювання суспільних відносин у цій сфері, які стосуються загальних питань діяльності всіх суб'єктів судово-експертної діяльності та визначення пріоритетних напрямів розвитку судової експертизи, а також нормативно-правового регулювання діяльності приватних судових експертів» [4, п. 1 ст. 10]. Залежність приватних судових експертів від загальнодержавного регулятора закладалась із перших кроків створення Асоціації приватних судових експертів України (АПСЕУ): передбачено її утворення не ініціативно, а під контролем Мін'юсту України.

Світова практика надає різні форми впливу держави на судову експертизу. Судова експертиза зосереджена там переважно в поліції, юстиції, обороні, ці установи й виступають її регуляторами, загальнодержавного регулятора приватної експертизи не визначено, бо ці функції передано до сфери повноважень професійних громадських об'єднань із різним рівнем саморегулювання. У деяких країнах до компетенції установи належать окремі функції керування приватною судовою експертизою. Так, наприклад, перелік експертів Литовської Республіки складається та ведеться в порядку, установленому Міністром юстиції Литовської Республіки (п. 1 ст. 10 Закону Литовської Республіки «Про судову експертизу»), ним же затверджується Програма з правових знань щодо підготовки осіб, які бажають стати судовим експертом (п. 3 ст. 6 цього Закону), та здійснюється приведення експерта до присяги (п. 4 ст. 10 цього Закону). Скарги на приватних експертів щодо порушення Кодексу професійної етики розглядаються Координаційною Радою судових експертів, яка діє на громадських засадах (п. 1 ст. 19 цього Закону), її склад і Положення затверджуються Міністром юстиції, за її рішеннями надаються пропозиції Міністру юстиції до змін у списку експертів. Координаційна Рада не розглядає скарги на процесуальні дії судових експертів (п. 2 ст. 5 цього Закону). Відомство тут звільнено і від функції підготовки судових експертів, тому що кваліфікація судового експерта надається та підтверджується кваліфікаційними комісіями, утвореними керівником закладу судової експертизи, які діють за Порядком, визначеним Урядом Литовської Республіки або уповноваженою ним установою (п. 1, 2 ст. 8 цього Закону). Слід зазначити, що елементи державного регулювання діяльності приватних судових експертів залишились саме в тих країнах, які колись були частиною або СРСР (Литва, Латвія, Естонія), або соціалістичного табору (Сербія, Чехія). У країнах класичної демократії вплив держави на приватну експертну діяльність обмежується лише регулюванням питання складання присяги та, у деяких країнах, веденням реєстру експертів, який є переважно прерогативою судової, а не виконавчої гілки влади.

За принципом незалежності судових експертів і європейською практикою, з метою запобігання конфлікту інтересів було б доречно обмежити керування приватною судовою експертизою з боку Мін'юсту України або зовсім скасувати. Для цього перенести ці функцію, а саме: підготовку, атестацію, підвищення кваліфікації, контроль, методичну підтримку та дисциплінарний вплив на приватних експертів — до громадських організацій експертів певної професії, що передбачено проектом закону [4]. В Україні є близько десяти громадських організацій судових експертів, але рівень їх саморегулювання і субординації з регулятором (Мін'юстом України) досі не визначено, що свідчить про невиконання стосовно судової експертизи указу Президента України «Про невідкладні заходи з проведення реформ та зміцнення держави» [5] щодо «створення системи самоврядування судових експертів». За Мін'юстом України можна залишити ведення державного Реєстру атестованих судових експертів із унесенням до нього даних приватних експертів громадських організацій, розроблення за участю цих організацій нормативів судово-експертної діяльності, налаштування роботи науково-консультативних та методичних рад різних напрямів та Координаційної Ради з проблем судової експертизи, у яких передбачити паритетне представництво зазначених експертних організацій, міжнародне співробітництво в галузі судової експертизи, і, зрозуміло, регулювання діяльності підзвітних йому установ судової експертизи.

Перелік джерел посилання

1. Концепція судово-правової реформи в Україні : затв. постановою Верховної Ради України 28.04.1992 р. № 2296-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2296-12> (дата звернення: 01.09.2023).
2. Про судову експертизу : Закон України від 25.02.1994 № 4038-XII (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/4038-12> (дата звернення: 01.09.2023).
3. Реєстр атестованих судових експертів : Офіційний портал Мін'юсту України. URL: <https://rase.minjust.gov.ua/> (дата звернення: 01.09.2023).
4. Проект закону про судово-експертну діяльність від 05.11.2021 № 6284. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=73154 (дата звернення: 01.09.2023).
5. Про невідкладні заходи з проведення реформ та зміцнення держави : указ Президента України від 08.11.2019 р. № 837/22019. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/8372019-30389> (дата звернення: 01.09.2023).

Можливості судової експертизи у кримінальних провадженнях, розпочатих у зв'язку із виробництвом та обігом харчових продуктів, що не відповідають вимогам нормативних документів

Іван Яценко,

д-р вет. наук, проф., акад. ГО «Національна Академія наук вищої освіти України», Державний біотехнологічний університет, м. Харків, Україна, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8903-2129>, e-mail: yacenko-1971@ukr.net

Нінель Козакова,

ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса», м. Харків, Україна, ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-6617-3228>, e-mail: dgany30@gmail.com

Проаналізовано можливості судової експертизи у кримінальних провадженнях, розпочатих у зв'язку із виробництвом та обігом харчових продуктів, що не відповідають вимогам нормативних документів. Запропоновано перелік питань, які можуть бути поставлені на вирішення СЕХП, а також загальний алгоритм її проведення.

Ключові слова: харчові продукти; судово експертиза; дослідження; фальсифікація; якість; безпечність; теорія; методологія; праксеологія; судочинство.